

TÜRKOLOJİYİ İLGİLENDİREN YAYINLAR ARASINDA

Polonya'da

Ananiasz Zajaczkowski, *Ze studiow nad zagadnieniem Chazarskim* (Etude sur le problème des Khazars), Mèmoires de la commission orientaliste, No. 36, Krakow, 1947, s. 1—99

VI. asra doğru geniş bir sahayı kaplayan Hazar devleti, 4 asra yakın bir zaman, Kırım da dahil olduğu halde, bütün şimali şarkî Asyayı kendi hâkimiyeti altına almıştı. X. Asra doğru ise, gittikçe küçülerek, kendi adlarını taşıyan Hazer denizi ile Don nehri arasındaki mesafeye sıkışıp kalmıştır. Don, bu çağda Hazarları, Karadeniz sahiline inen diğer Türklerden ayırmakta idi. Şimal komşularında Volga Bulgar Türkleri, şark hududlarında ise Oğuz boyları yaşamakta idi. Bu itibarla Hazar Devleti, üç taraftan, tamamiyle Türk kavimleri ile çevrilmiş coğrafik bir durum almıştı ki, bunun, Hazarlar üzerinde çok büyük bir tesiri olduğuna şüphe bırakmamaktadır.

Türk dil ve kültür tarihi bakımından, ehemmiyeti şüphesiz olan bu tarihî Türk kavim kaynakmaları, Türkoloji'nin ana araştırmalarından birisi olmasına rağmen, hâlâ zamanımıza kadar, bu kaynakmaların mühim bir unsuru olan Hazarlar hakkında, hiç de bizi memnun edecek bir neticeye varılamamıştır. Halbuki, bir buçuk asırdanberi ilim araştırmalarında, Hazarlara mühim yer verilmiş ve bu sahaya dair oldukça zengin bir bibliografi de vücade getirilmiştir. Profesör Zajaczkowski'nin bu geniş kaynaklı mevzu üzerindeki bu araştırması, bu vâdide yapılan, incelemelerin en teferruatlısı olmasına rağmen, itiraf edeyim ki, Hazarlar meselesinde, çözülmesi gereken bir çok müşkülleri halletmiş değildir. Müellifin de haklı olarak ileri sürdüğü veçhile, mevzuun araştırmasında karşılaşılan en büyük zorluk, kaynakların fragmentaire olduğu kadar hétérogène oluşundadır. Bu yüzden İslâm, Slav, Ermeni, Çin, Bizans, Yahudi, İbrani, Grek, Lâtin, Gürcü vesaire gibi esas kaynaklardaki malûmat tamamiyle, dağınık ve ekseriyetle birbirini nakz'edici bir mahiyettedir.

Müellif bütün bu zorlukları dikkat nazarına alarak, uzun zamandanberi bu mevzu üzerinde çalışmış, sonra harp yılları esnasında, kaybettiği mühim notlarına rağmen, Hazar Türklerinin dâvasına yardımda bulunmayı lüzumlu görmüştür.

Müellif eserini esas dört bölüme ayırmıştır. I. bölüm, Hazar Türkleri hakkındaki son araştırmalara, II. bölüm, Hazar Türklerinin kavmi teşekkülüne, III. bölüm, Hazar Türklerinin mukayeseli etnolojisine ve nihayet IV. bölüm, Hazar meselesinin hallinde gelecek araştırmalarda, riayet edilmesi gereken bazı fikirlere, tahsis edilmiştir.

Türk kültür tarihi için, her bir bahsinin büyük bir ehemmiyeti olan bu araştırmada, hakikaten elde mevcut bütün kaynaklardan faydalanılmış ve yeni yeni ipuçlarının elde edilmesine gayret edilmiştir. Fakat din, kavmiyet bakımından, diğer Türklere nisbetle büyük bir ayrılık gösteren Hazarları, bir çırpıda halletmek, müşkül olduğu kadar, kaynakların bolluğu ve itiratsızlığı da mevcut görüşlere karşı bir itimadsızlık uyardırmaktadır. Profesör Zajaczkowski bütün bu müşkülleri gözönünde tutarak, çok başarılı bir eser vücade getirmekle, hallinde kendisine muhtaç olduğumuz bu dâvada, bize büyük bir hizmette bulunmuştur. Bu vesile ile eski kaynaklardan istifade etmek imkânında bulunan bu arkadaştan, bu mevzu üzerindeki araştırmalarına devam etmesini samimiyetle temenni ederim.

A. Caferoğlu

Ananiasz Zajaczkowski, *Closy Tureckie w zabytkach staropolskich. I. Katechizacja Turecka Jana Herbiniusa*, Travauw de la société des sciences et des lettres de Wroclaw, seria A. No. 17, Wroclaw, 1948, s.1-76.

Vaktile muhtelif Avrupa dillerine tercüme edilmiş olup bugünkü Avrupa kütüphanelerinde mahfuz bulunan türkçe eserlerin yeniden neşri; Türk dili tarihi için, büyük bir önemi haizdir. Lâtin harfleri ile yazılmış bulunan bu kabîl eserler, mevzu itibarıyla ya ferman kabîlinden olan resmî muhaberelelere ya da dinî mahiyetteki meselelerin halline ve propagandasına tahsis edilmekle beraber, eski Türkiye türkçesini belirtmeleri bakımından, inkâr edilemeyecek büyük bir değer taşımaktadırlar. Nitekim eski ve yeni gramerlerde istifade edilmemiş olan bu kaynaklar, eski Türkiye türkçesine ait unutulmuş ve bugün kullanılmıyan, bazı eski gramer kaidelerini havi oldukları gibi yeni ve bâkir kelime hazinesini de içerisine almışlardır. Profesör Zajaczkowski'nin yayınladığı eser de bunlardan biridir.

Eser, XVI ve XVII. asırlardaki Osmanlı İmparatorluğunun geniş